

Karl Erik Lunds problematiske forhold til snus

Forfattere: Liv Grøtvedt og Sidsel Graff-Iversen, forskere ved Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Snusbruken øker, ikke minst blant ungdom og unge voksne. For mange er snus deres eneste eller viktigste form for tobakksbruk. Er snus i hovedsak en helsetrussel, via helseskader direkte av snusbruk og eventuelt som forstadium til røyking? Eller er snus faktisk et helsegode, ved at etablerte røykere går over til snus og at ungdom nøyer seg med snus fremfor å røyke?

Muligens pågår det nå en perspektivkamp om snus og folkehelse. Karl Erik Lund har nylig publisert en kronikk på forebygging.no. Kronikken kan tolkes som en argumentasjon for snus som mer bra enn dårlig for folkehelsen: "...flere av kunnskapsoppsummeringene har påpekt at tilgjengelighet til snus faktisk kan bidra positivt i et folkehelseperspektiv fordi de fleste snusbrukere rekrutteres fra røykere. Etter to tiår med relativt omfattende snusbruk i Norge - og enda lengre historikk i Sverige - har vi ennå ikke mottatt resultater egnet til å skremme snusbrukerne slik "Cancer by the Carton" skremte røykerne i 1952." Vi lurar på hva Lund egentlig mener. Synes han, med sin gode kjennskap til tiden det tok å avdekke skader av røyking, at to tiår og mer i Sverige er en beroligende tidsramme? Og med stadig større røykfrie andeler i de yngre generasjonene - hvor lenge vil snus-gruppen domineres av forhenværende røykere som ikke klarte å slutte med tobakk?

Vet ikke nok om kreftrisiko

Om kreftrisiko vet vi ikke nok. På samme hjemmeside står et innlegg av Inger Torhild Gram. Snus er ikke frikjent som årsak til kreft, og kunnskapsutviklingen de siste årene er ikke beroligende. Snus har vært brukt av for få i altfor kort tid til å konkludere mht skadevirkninger, og spesielt gjelder dette for kvinner. Så langt er det sannsynlig at snus fører til kreft i spiserør og bukspyttkjertel, mens det foreløpig er mer usikkerhet om kreft i munnhulen.

Virkingen av snusbruk under svangerskap er et annet viktig område: det vi vet til nå, beroliger ikke.

Om nikotinhengighet vet man i dag ganske mye. Silje Wangberg gir en oversikt på samme hjemmeside. Det er neppe lettere å slutte med snus enn med røyk, kanskje vanskeligere. Og eksponeringen for de stoffene som går over i blodet kan bli langt større enn ved å røyke. Mener Lund det alvorlig når han antyder at "Tobakk-Norge" bør komme med en beklagelse for å ha overvurdert farene ved snusbruk? «Tobakk-Norge» er et begrep Lund bruker om antitobakksbevegelsen - i første rekke Nasjonalt råd for tobakksforebygging, lobbyalliansen Tobakksfritt og flere framtredeende enkeltpersoner i arbeidet mot tobakk.

Tobakksvaner blant unge

Dagens tobakksvaner preges ikke bare av at røykere går over til snus, men i økende grad av at unge mennesker starter sin tobakkskarriere med å snuse. Vi har en ny motebølge som tar opp brukergrupper høyt på den sosiale pyramiden, innovatører som ikke ligner dagens røykere. Hvor stor andel utgjør disse - og øker andelen? I 2008-2010 var det blant unge menn i alderen

16-24 år 17 prosent som brukte *bare* snus daglig eller av og til, 13 prosent brukte *bare* sigaretter daglig eller av og til og 16 prosent var dobbeltbrukere i en eller annen kombinasjon. Alt i alt brukte så mange som 46 prosent av unge menn tobakk. Blant unge kvinner var det mer røyking og mindre snusbruk, med sju prosent dobbeltbrukere og alt i alt 36 prosent tobakksbrukere. Lund refererer til egen forskning om voksnes tobakksvaner og skriver: «Kun 25 prosent av norske dobbeltbrukere oppgir at røykeslutt eller -reduksjon *ikke* er motiv for deres snusbruk». Han mener at de aller fleste dobbeltbrukere er i en overgangsfase mot eksklusiv snusbruk. Men dette kan like gjerne formuleres som at hele 25 prosent av voksne dobbeltbrukerne ikke bruker snus i den hensikt å slutte å røyke eller røyke mindre. I den grad personer med "røykerkjennetegn" (som lave utdanningsambisjoner) bruker snus, snakker Lund om en mulig immunisering, at de beskyttes mot røyking ved å snuse.

Med hypotesen "fra snus til røyk?" har vi selv studert overganger mellom bruk av disse formene for tobakk hos ungdom. Vi kan ikke bekrefte at snusing vaksinerer mot røyking. Lund leser våre resultater på sin egen måte. «...En annen norsk undersøkelse (Grøtvedt et al 2012) fant at snusbruk som 16-åring ikke økte risiko for overgang til sigaretter som 19 åring, men økte risiko for lavfrekvent tilleggsbruk av sigaretter.» Dette er misvisende. Vi fant at gutter som brukte *bare* snus som 16-åringer hadde økt risiko for å bruke *både* snus og røyk i kombinasjon som 19-åringer, sammenlignet med tobakksfrie 16-åringer. Denne dobbeltbruken var hovedsakelig snus (daglig) og røyk (av og til). Vi vet imidlertid ikke hvor lavfrekvent denne av-og-til-røykingen var, og det er vel grunn til å tro at totalvolumet er høyt hos dobbeltbrukerne. Vi fant ikke at eksklusiv snusbruk som 16-åring ga økt risiko for eksklusiv røyking (uten også å bruke snus) som 19-åring. Dette bør ikke forbause i en tid hvor stadig færre røyker og det er røykeforbud på flere av de arenaene hvor unge mennesker ferdes. Det ville være rart om de helt sluttet med den mest aksepterte formen for tobakksbruk.

Økt snusbruk kan få konsekvenser for folkehelsen

«Tobakks-Norge» unndrar seg folkehelseperspektivet og er mer opptatt av den assosiasjon snus angivelig skal ha til *enkelte* sykdommer – i et snevert biologisk-reduksjonistisk perspektiv» skriver Lund. Samlet sett har "enkeltsykdommene" stor betydning for sykelighet og dødelighet i Norge. Oppdateringer av rapporten «Hvor dødelig er røyking?» viste at 5098 dødsfall kunne tilskrives røyking i 2009. Selv om snus i fremtiden skulle vise seg faktisk å være "minst 90 prosent mindre farlig enn sigaretter", blir dette mange sykdomstilfeller og dødsfall i årene framover. I tillegg kan snusbruk i svangerskapet bli et betydelig problem fordi så mange unge jenter og kvinner nå bruker snus (snusbruk registreres foreløpig ikke i helsekort for gravide). Og hva vet vi om unge menneskers munn- og tannhelse om 20 år? Gravitet og tannhelse kommer i tillegg til de andre helsekonsekvensene av snus, som vi trolig ikke har sett omfanget av ennå.

Røykeepidemiens historie i Norge viser tydelig at andelen tobakksbrukere henger sammen med trender og moter vel så mye som med personlige kjennetegn. Røyking er ukult i dag, og derfor er det mange unge som slutter med det, eller ikke begynner. Da er det synd å erstatte røyken med et annet skadelig produkt, selv om det sannsynligvis er mye mindre farlig. For med veldig mange snusbrukere - fra ung alder og gjennom mange tiår, kanskje livsvarig - vil selv de skadene vi i dag kjenner til være alvorlig. Summen av det vi vet, og alt vi pr. i dag ikke vet, gir grunn til å være urolig for dagens omfang av snusbruk – nettopp i et folkehelseperspektiv.

Referanser:

Gram IT. SNUS og utvikling av kreft – i dag vet vi for lite - vil DU snuse og dermed være prøvekanin?
Kronikk. forebygging.no, 31.01.2013

Grøtvedt L, Forsén L, Stavem K, Graff-Iversen S. Patterns of snus and cigarette use: a study of Norwegian boys followed from age 16 to 19. Tobacco Control, 2012; Epub ahead of print.
<http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2012/05/26/tobaccocontrol-2011-050158.short>

Lund KE. «Tobakk-Norges» problematiske forhold til snus. Kronikk. forebygging.no, 31.01.2013

Vollset SE, Selmer R, Tverdal A, Gjessing H. Hvor dødelig er røyking? Rapport om dødsfall og tapte leveår som skyldes røyking. Nasjonalt folkehelseinstitutt, rapport 2006:4 med oppdatering fra 2009:
<http://www.fhi.no/dokumenter/45d7c26ad4.pdf>

Wangberg S. Hensikten helliger midlet...? Snus kontra røyking. Kronikk. forebygging.no, 31.01.2013